

Bred kultursosiologi

Håkon Larsen

Publisert i *Sosiologisk tidsskrift*, 2011, 19(4): 379-394.

Abstract

In this article I present a broad cultural sociological approach to the study of meaning-making processes in social life. I argue that such an approach will strengthen research on both culture and media. With a broad cultural sociological perspective one treats culture as an independent variable. One is not only concerned with how power and strategic interests are affecting the production of culture, nor how variables such as gender, class, age or ethnicity affect how one interprets cultural messages, as is often the case with researchers applying a narrow cultural sociological – a sociology of culture – approach. Researchers applying a broad cultural sociological approach are interested in all three dimensions of the communication model (sender-message-receiver) and how they interplay with each other and the social, cultural and political surroundings, all of which are historically embedded. I present one study object that is especially suited for a broad cultural sociological analysis, namely historically important cultural institutions that are facing major changes in their social surroundings. This makes translation and legitimation of the institution's idea and practice necessary, which represents an intensified form of meaning-making. Public service broadcasting is used as the main example of such an institution.

Key words: Cultural sociology, sociology of culture, media sociology, meaning-making, public service broadcasting

Introduksjon

Jeg vil i denne artikkelen presentere det jeg har valgt å kalle et bredt kultursosiologisk perspektiv og vise hvordan et slikt perspektiv vil styrke forskningen på kultur. I utlegningen av perspektivet vil jeg ta opp både teoretiske og metodiske aspekter. Jeg vil starte med å presentere hva som skiller et bredt fra et smalt kultursosiologisk perspektiv. Deretter går jeg over til å si noe om hvilken plass mediene har, og bør ha, innenfor disse perspektivene. Med tanke på medienes plass i den samtidige kulturen, er mediene ikke et studieobjekt som kun er egnet for den tverrfaglige medievitenskapen. Jeg vil så presentere noen studieobjekter som er spesielt godt egnet for analyser fra et slikt perspektiv, med studiet av allmennkringkasting som hovedeksempel. Avslutningsvis vil jeg plassere perspektivet vitenskapsteoretisk og si noe om den brede kultursosiologiens bidrag til fremtidens sosiologi.

Kultursosiologiens renessanse i internasjonal sosiologi

Kultursosiologien har i løpet av de siste 20 årene inntatt en lederposisjon i internasjonal, og spesielt amerikansk, sosiologi. Isaac Reed og Jeffrey Alexander (2009: 29) illustrerer denne utviklingen ved å vise til at kulturseksjonen til den amerikanske sosiologiforeningen har flest medlemmer av alle de tematiske seksjonene – den har flere medlemmer enn både seksjoner om klassiske sosiologiske tema som sosiale bevegelser, klasse, lagdeling og politikk. Og de påpeker videre at det første nye tidsskriftet til den britiske sosiologforeningen på to tiår, heter *Cultural Sociology*.

En økt interesse for sosiologiske studier av kultur skyldes blant annet utbredelsen og innflytelsen til “cultural studies” som tverrfaglig disiplin og den lingvistiske vendingen i samfunnsvitenskapen, men også at et “strong program in cultural sociology” har tatt form. Et slikt program er utviklet av Jeffrey Alexander og Philip Smith (2003), og er den bærende ideen for forskningen ved Center for Cultural Sociology ved Yale University, som er ledet av disse to, i tillegg til Ron Eyerman. Dette kultursosiologiske forskningsprogrammet har også inspirert forskere ved andre amerikanske og europeiske universiteter.

Jeffrey Alexander har i løpet av de siste tiårene beveget seg bort fra systemteori, neofunksjonalisme og sosialfilosofi og henimot studiet av kultur og mening. Han har blant annet vært inspirert av den sene Émile Durkheim, og spesielt *Les formes élémentaires de la vie religieuse* (1912). Et karakteristisk trekk ved sosiologers forhold til Durkheim er at man i

nyere tid har trukket frem den sene Durkheims betydning for sosiologien, fremfor den tidlige (Alexander og Smith, 1996). Den sene Durkheim og hans vektlegging av det symbolske og rituelle har tidligere i stor grad vært forbeholdt antropologene, mens sosiologene i større grad har latt seg inspirere av Durkheims mer positivistiske studier av sosial orden (Durkheim, 1893) og selvmord (Durkheim, 1897), samt hans metodebok for en robust samfunnsvitenskap (Durkheim, 1895).¹ Med en slik reorientering av Durkheim som sosiologisk klassiker og “founding father” har sosiologien blitt mer opptatt av de symbolske dimensjonene ved det sosiale livet. En reorientering av Durkheim har skjedd i takt med at utvalgte antropologer har oppnådd klassikerstatus innenfor kultursosiologien. Her tenker jeg på Clifford Geertz (1973) og Mary Douglas (1966), og spesielt på førstnevntes insistering på tykke beskrivelser av mening.² Felles for disse er at de er opptatt av mening, symboler og ritualer i det sosiale liv, og at det å fortolke blir viktigere enn det å forklare i vitenskapelige studier av kultur. Som Geertz selv sier:

Believing, with Max Weber, that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science in search of law but an interpretive one in search of meaning (Geertz, 1973: 5).

En utvikling med økt fokus på mening, symboler og fortolkning i sosiologien generelt, og kultursosiologien spesielt, går hånd i hånd med det som har blitt kalt “the return to the empirical” (Reed og Alexander, 2009) i internasjonal sosiologi. Man er altså i dagens kultursosiologi opptatt av meningsproduksjon og de symbolske sidene ved kommunikasjon og samhandling, i tillegg til at empirisk forskning vektes tyngre enn teoretisk forskning.

Bred kultursosiologi

I Alexander og Smiths (2003) programerklæring *The Strong Program in Cultural Sociology. Elements of a Structural Hermeneutics*,³ skiller de mellom “sociology of culture” og “cultural sociology”. De kritiserer førstnevnte tilnærming for å være for opptatt av å undersøke hvordan kultur er påvirket av strukturer av en mer materiell karakter. Innenfor en slik tilnærming anvender man sosiologien på et kulturelt studieobjekt, så som eksempelvis kulturelle artefakter, populærkulturelle fenomener, kunst, medier eller deler av kultursektoren. Et eksempel på forskning innen denne tradisjonen er hegemoniforskningen innen “cultural studies”-tradisjonen, representert ved Birminghamskolen.⁴ Et annet eksempel er Pierre Bourdieus kultursosiologi, og spesielt hans felperspektiv.⁵ Felles for disse er at de behandler kultur som en *avhengig* variabel, og undersøker mekanismene som ligger bak at den delen av

kulturen man er interessert i å studere fremtrer slik den gjør. Her er man ofte opptatt av hvordan sosiale strukturer eller maktforhold påvirker kulturen.⁶

Alexander og Smith argumenterer i stedet for en “cultural sociology”-tilnærming hvor man behandler kulturen som en *uavhengig variabel*, det vil si at kultur, forstått som meningsproduksjon i det sosiale liv, vil kunne være en del av analyser av et hvilket som helst element i samfunnet. De poengterer at kulturen må behandles som autonom i forhold til sosiale strukturer og at kultur er vel så viktig for forming av handlinger og institusjoner som mer materielle eller instrumentelle krefter. Kulturell autonomi, en forpliktelse til å gi rike hermeneutiske beskrivelser og å søke å identifisere kausalitet gjennom slike analyser, ved for eksempel å undersøke hvem som sier hva, hvorfor og med hvilken virkning, er elementene som karakteriserer et sterkt program for kultursosiologi, slik Alexander og Smith beskriver det.

Et slikt skille har vi ikke i den norske fagterminologien. Vi snakker ikke om sosiologiske studier av kultur på samme måte som man snakker om “sociology of culture” på engelsk. På norsk vil kultursosiologi som begrep romme både “cultural sociology” og “sociology of culture”. For å få frem et slikt skille velger jeg derfor å bruke begrepene om en bred og en smal kultursosiologi. Med dette skillet ønsker jeg å fange inn distinksjonen mellom å behandle kultur som avhengig eller uavhengig variabel. Men skillet viser også til at en bred kultursosiologi nettopp orienterer seg bredere enn den smale.

I en bred kultursosiologi er meningsdimensjonen det sentrale i analyser av sosialt liv. Med mening i sentrum sier det seg selv at det meste vil være av interesse. Mening preger som kjent det sosiale liv i et hvilket som helst samfunn, til en hvilken som helst historisk tid. Det er for eksempel enklere å forestille seg et samfunn uten et organisert arbeidsliv, politiske institusjoner eller massemedier enn et samfunn uten mening. Slik kan vi argumentere for at en bred kultursosiologi blir den bredeste og mest grunnleggende av alle sosiologiens underdisipliner, og at kultursosiologien både kan og bør innta en lederposisjon innen sosiologifaget.

En annen sentral amerikansk kultursosiolog som er opptatt av meningsproduksjon i samfunnet, er Lyn Spillman. Hun skriver i innledningskapitlet til antologien *Cultural Sociology*:

Cultural sociology is about meaning-making. Cultural sociologists investigate how meaning-making happens, why meanings vary, how meanings influence human action, and the ways meaning-making is important in social cohesion, domination and resistance (Spillman, 2002: 1).

Spillman skiller videre mellom tre former for kultursosiologiske studier hvor man har vært opptatt av mening. Dette er for det første hva hun kaller “meaning-making on the ground”. Her har man vært opptatt av hvordan samhandling skaper mening, og hvordan individer bruker denne meningen. Slike studier anvender ofte etnografi som metode. For det andre er det studier av “meaning-making in the institutional field”, hvor man har vært opptatt av hvordan konteksten rundt produksjonen av kulturelle produkter har påvirket selve produktet, mottakelsen og tolkningen av dette, samt hvordan og hvor det er blitt presentert. Bourdieu- eller Becker-inspirerte analyser av deler av kultursektoren (henholdsvis Bourdieu, 1992; Becker, 1984) er illustrerende for dette perspektivet. Et eksempel på en slik analyse i en norsk kontekst er Dag Solhjell (1995) sin studie av det norske kunstfeltet. I slike studier er man blant annet opptatt av konvensjoner innen feltet, hvordan utøvere og institusjoner posisjonerer seg i forhold til hverandre, og den kampen som foregår om makt og innflytelse på feltet. Den tredje formen for studier av meningsproduksjon som Spillman fremhever, er det hun kaller “meaning-making in the text”. Sosiologer som gjør slike analyser, skiller kulturelle repertoarer, objekter og tekster analytisk fra den sosiale konteksten som omgir dem. Repertoarene, objektene og tekstene blir ansett å ha sin egen interne struktur, hvilket har konsekvenser for hvordan mening skapes. Her ser man på hvordan det tekstuelle påvirker og blir påvirket av individuelle og institusjonelle meningsskapende prosesser. Diskursanalyse er et eksempel på en metode som anvendes innenfor et slikt perspektiv.

Disse tre formene for studier av meningsproduksjon er viktige, men vi trenger i tillegg et bredt kultursosiologisk perspektiv som setter disse nivåene i sammenheng med hverandre og en bredere sosial og kulturell kontekst. Jeg sier ikke at alle trenger å operere på dette nivået. Det krever tross alt mye tid og ressurser å gjøre så omfattende studier. Men vi må likevel ha en ambisjon om å bevege oss mot et slikt kunnskapsnivå. Dette kan realiseres ved mer samarbeid både på tvers av fagdisiplinære grenser og bindestreksdisiplinære forskningsfronter i sosiologien. En bred kultursosiologi vil hente inspirasjon både fra den kulturelle delen av organisasjonssosiologien, den kulturelle felt- og sektorforskningen, den kulturpolitiske forskningen, den rike feltarbeidstradisjonen i samfunnsforskningen og analytiske redskaper og teoretiske innsikter fra språk- og kommunikasjonsforskningen. Videre vil et bredt kultursosiologisk program fordre metodetriangulering, enten man praktiserer dette gjennom selv å gjennomføre omfattende empiriske undersøkelser eller gjennom samarbeid i forskerteam.

Mer komparativ forskning vil også styrke en bred kultursosiologi. Et nyttig analytisk begrep for nasjonal-komparativ kultursosiologi er begrepet om nasjonale kulturelle

verdsettingsrepertoarer, lansert av Michèle Lamont og Laurent Thévenot (2000) med utgangspunkt i en rekke komparative studier av USA og Frankrike. Begrepet er ment som et alternativ til tradisjoner innen komparativ samfunnsforskning som fokuserer på politiske og institusjonelle forskjeller mellom land på den ene siden, og forenklete essensialistiske begreper om nasjonal karakter på den andre. Gjennom historien vil et sett med mulige måter å fortolke og gi mening til verden på, manifestere seg i et kulturelt repertoar. Dette begrepet hjelper oss å forstå og fortolke nasjonale variasjoner, for eksempel i form av hvordan ideer tilpasses nasjonal kontekst idet de importeres og idet ideene må tilpasses endringer i sine sosiale omgivelser. Begrepet har vært nyttig i min egen analyse av hvordan ideen om allmennkringkasting har blitt tilpasset en digitalisert og globalisert tidsalder og legitimert på et institusjonelt og nasjonalt nivå i Norge og Sverige (Larsen, 2011).

Som jeg nevnte innledningsvis vil mediene ha en sentral plass i en bred kultursosiologi. Jeg vil nå gå over til å si noe om hva som preger mediesosiologisk forskning, og hvordan denne kan styrkes av å innlemmes i en bred kultursosiologi. Deretter vil jeg gå videre til å presentere hvordan studiet av allmennkringkasting er spesielt godt egnet for en bred kultursosiologisk analyse.

Mediesosiologi som smal kultursosiologi

Helge Østbye definerer mediesosiologi på følgende måte i siste versjon av *Sosiologisk leksikon*:

[m]ediesosiologi er en betegnelse som brukes om samfunnsvitenskapelige tilnærminger til forskning om massemediene ... [A]v kommunikasjonsprosessens tre ledd (sender, budskap og mottaker), har mediesosiologien vært mest opptatt av sender- og mottakersiden, samt forholdet mellom mediene og samfunnet (Østbye, 2008: 189–190).

Analyser av budskapet har dermed i stor grad blitt overlatt til de humanistiske medieforskerne. Med sitt fokus på produksjons- og resepsjonsstudier kan vi plassere mediesosiologien som en del av den smale kultursosiologien. Dette er fordi man tilnærmer seg kultur som en avhengig variabel; man er opptatt av hvordan makt og strategiske interesser påvirker produksjonsprosessen og hvordan variabler som kjønn, klasse, etnisitet og alder påvirker hvordan budskapet tolkes.

Mediesosiologi er i dag et lite brukt begrep, og når det brukes så er det gjerne som en beskrivelse av et samfunnsvitenskapelig perspektiv innenfor medievitenskapen. Sosiologer ved de tradisjonelle sosiologinstituttene i Norge interesserer seg i liten grad for mediene som et studieobjekt, med unntak av et lite mediesosiologisk miljø ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU. Trass i at Paul Lazarsfeld, som var sentral for etableringen av den amerikanske mediesosiologien, var viktig for oppbyggingen av sosiologien i Norge, og at det var tilløp til medieforskning i sosiologiens første år i Norge, ble medier aldri en integrert del av norsk sosiologi (Slaatta, 2010).

Der mediesosiologien (også internasjonalt) har blitt et perspektiv innen medievitenskapen, fremfor en sentral sosiologisk bindestreksdisiplin, har kultursosiologien i løpet av de siste 20 årene fremstått som et av de mest vitale områdene innen den internasjonale sosiologien. Dette gjelder ikke minst i USA. Siden både massemedier og sosiale medier er så sentrale for kommunikasjon og meningsproduksjon i dagens globaliserte og digitaliserte verden, og kultursosiologien er i ferd med å innta en lederposisjon innen internasjonal sosiologi, bør en konsekvens være at vi som sosiologer i mye større grad enn i dag må interessere oss for mediene, og at kultursosiologene har et spesielt ansvar, da vi som kjent både er opptatt av og spesialister på analyse av meningsproduksjon i det sosiale liv.

Sosiologer må både interessere seg for mediene eller mediefeltet som et studieobjekt, samtidig som medier bør inngå som ledd i analyser av andre kultursektorer eller kulturelle uttrykk. Men der slike studier forblir innenfor en smal kultursosiologi, trenger vi også å integrere mediene som en sentral del av en bred kultursosiologi, med tanke på mediens sentrale posisjon i meningsproduksjonen i dagens verden. Kultursosiologer som opererer innen et bredt perspektiv må kommunisere med både kultursosiologer som opererer innen en smalere definisjon og medie- og kommunikasjonsforskere.

Fruktbarheten av en kommunikasjon mellom kultursosiologer og kommunikasjonsforskere har også vært påpekt internasjonalt. Jefferson Pooley og Elihu Katz skriver:

Call it the tyranny of the undergraduate professional major: resource-rich, but legitimacy-poor, scholars of communication toil away in well-heeled obscurity. Sociologists do not read communication research, and so have even less reason to invest themselves in media questions. All this may help explain the otherwise baffling course that the sociology of culture subfield has taken over the past 30 years. For the most part [...] this flourishing area of sociology has taken up every facet of expressive

culture except the mass media. [...] Only rarely are media institutions the object of study, and even when they are [...] the work tends to be cut off from related scholarship coming out of communication programs. So sociologists and communication researchers seem to have divided up the labor of studying “culture”, and when their work overlaps they remain in silo-like ignorance of one another. The single step with the greatest potential to help along the ascent resurgence, we suggest, would be to bring the sociology of culture subfield into conversation with communication scholars (Pooley og Katz, 2008: 777).

Som jeg allerede har påpekt må denne dialogen igjen kommunisere med en bred kultursosiologi (en ”cultural sociology”). En bred kultursosiologi blir en metadisiplin i forhold til andre disipliner som forsker på kommunikasjon og meningsproduksjon, noe tilsvarende sosiologiens rolle overfor de andre samfunnsvitenskapelige disiplinene.

Om vi forholder oss til den tredelte kommunikasjonsmodellen med sender, budskap og mottaker, så må en kultursosiologisk tilnærming til studier av medier overskride denne. Fra et bredt kultursosiologisk perspektiv er alle leddene en naturlig del av en hver studie. Kultur er en uavhengig variabel. Vi er ikke kun opptatt av hvordan makt, eierskap over produksjonsmidlene eller andre strategiske interesser påvirker det produktet som mediene produserer. Ei heller er vi kun opptatt av hvordan klasse, kjønn, etnisitet eller alder påvirker hvordan man tolker og forholder seg til budskapet fra mediene. Nei, en bredt orientert kultursosiolog er opptatt av hele komplekset av mening; både hvordan den er påvirket av og påvirker de sosiale omgivelsene, hvor dimensjonene kjønn, klasse, etnisitet og alder selvfølgelig vil spille inn, men også historiske, kulturelle og sosiale tradisjoner så vel som politiske og organisasjonsmessige strukturer.

Gjennom analysen vil det også være naturlig å reflektere over hvordan våre teoretisk inspirerte og empirisk genererte analytiske begreper igjen spiller tilbake på det sosiale. Vi må være sensitive for dobbelhermeneutikken, slik Anthony Giddens (1984) har beskrevet den som en naturlig og integrert del av samfunnsvitenskapelig forskning. Med begrepet sikter han til at samfunnsvitenskapen forsøker å gjøre meningsfull en verden som allerede er gjort meningsfull av aktørene som studeres. Giddens påpeker at våre analytiske begreper kan påvirke det sosiale livet vi studerer. Våre begreper kan gå fra å være andre ordens begreper – begreper utviklet av forskere – til å bli første ordens begreper – begreper anvendt av aktører i det sosiale liv for å gi verden mening.

I et bredt kultursosiologisk perspektiv må vi inkludere alle leddene i kommunikasjonsmodellen, og vi må videre interessere oss for meningsproduksjon både “on the ground”, “in the institutional field” og “in the text”. I utviklingen av et slikt perspektiv kan vi ta med oss innsikter fra den kvalitative feltarbeidstradisjonen, den kulturelle felt- og institusjonsforskningen og den mer humanistisk inspirerte tekstanalytiske tradisjonen innen kultursosiologien. Denne siste tradisjonen kan nå sies å ha oppnådd et sofistikert nivå, da den lingvistiske vending har vart såpass lenge at disse perspektivene har blitt en velutviklet og naturlig del av den sosiologiske verktøykassen.

Før jeg går videre vil jeg presisere at jeg ikke argumenterer for at vi skal gå bort ifra mediesosiologiske studier slik de er beskrevet. Slike studier er fremdeles viktige. Det jeg argumenterer for er at vi i tillegg må utvikle og aktivisere et bredt kultursosiologisk perspektiv som transcenderer både mediesosiologien og en smalere kultursosiologi. Siden stadig mer av meningsproduksjonen i dagens transnasjonale, flerkulturelle og komplekse samfunn involverer massemedier og sosiale medier, må vi som sosiologer også i større grad interessere oss for disse. Dette innebærer at vi også må holde oss mer oppdatert på den kommunikasjonsfaglige forskningen.

Jeg vil nå eksemplifisere fruktbarheten av et bredt kultursosiologisk perspektiv ved å anvende det på studiet av allmennkringkasting, før jeg presenterer andre studieobjekter som også vil egne seg for å underkastes analyser fra et slikt perspektiv.

Et bredt kultursosiologisk perspektiv anvendt på allmennkringkasting som studieobjekt

Allmennkringkasting som studieobjekt er spesielt godt egnet for en bred kultursosiologisk tilnærming. Dette er fordi allmennkringkasting er en idé og en praksis med en virkningshistorie, med nasjonale variasjoner i hvordan ideen har blitt oversatt til og legitimert innenfor nasjonale kontekster, og omsatt i praksis. John Reith (1924) blir ofte tilskrevet en sentral rolle i lanseringen av ideen om allmennkringkasting (se f.eks. Scannell og Cardiff, 1991). Ideen ble utviklet som en konsekvens av utviklingen av radioen som massemedium, og et ønske om å sikre at mediet ble brukt til å opplyse, danne og underholde befolkningen, fremfor at kommersielle krefter skulle få fritt spillerom over mediet. Ideen fikk sin første institusjonelle form gjennom opprettelsen av BBC i 1927, hvor nevnte Reith var den første kringkastingssjefen. Ideen spredde seg til andre europeiske land og ble tilpasset nasjonale kontekster: den ble oversatt og legitimert i overensstemmelse med landenes kulturelle og verdimeslige tradisjoner og repertoarer. I tillegg har pragmatiske og strategiske hensyn spilt inn, idet ideen har blitt gitt en institusjonell form (se Dahl, 1999 for historien om hvordan

dette utspilte seg i Norge). Politiske interesser har her hatt mye å si, da allmennkringkastingens eksistensgrunnlag avhenger av politisk velvilje.

Ideen og praksisen er noe det kontinuerlig forhandles om, og spesielt når omgivelsene rundt allmennkringkastingen er preget av store endringer. Vi kan peke på i hvert fall to store omveltninger som har ledet til omfattende tilpasnings- og legitimeringsarbeid. Den første var etableringen av kommersiell TV. I Norge kom dette med kanalene sendt fra England på 1980-tallet, og spesielt med opprettelsen av TV2 som kommersiell allmennkringkaster i 1992.⁷ Som en konsekvens av denne endringen i omgivelsene rundt NRK, ble begrepet allmennkringkasting lansert i 1988.⁸ Begrepet kringkasting hadde vært i bruk siden 1924, men det var først da NRK fikk konkurranse fra kommersielle kanaler at man så seg nødt til å spesifisere et begrep som fanget opp det verdimeslige ved hva NRK skulle representere, stilt overfor de kommersielle kringkasterne.

Den andre omveltningen er den som har pågått siden slutten av 1990-tallet, preget av globalisering og digitalisering. En dominerende global medieindustri blir en trussel da allmennkringkasting i stor grad har blitt legitimert med det nasjonale mediemarkedet som kontekst. Digitaliseringen av bakkenettet representerer ytterligere en legitimeringsutfordring da frekvensrommet i det digitale nettet er betydelig utvidet fra det analoge, og at kronargumentet for lisensfinansiert allmennkringkasting nettopp har vært at tilgang til et begrenset bakkenett gis til kringkasterne som kan oppfylle visse kulturpolitiske forpliktelser. Når politikerne og allmennkringkasterinstitusjonene i dag arbeider med å legitimere allmennkringkasting, må både ideen og praksisen reforhandles og omdefineres som en konsekvens av økonomiske og kulturelle globaliseringsprosesser og overgangen fra analog til digital medieteknologi. En slik tilpasning av allmennkringkastingen må resonere med de kulturelle forventningene for at befolkningen skal fortsette å anse institusjonen som legitim. Siden institusjonene er finansiert av folket, er det også avgjørende at de oppleves som legitime (selv om det er Stortinget som avgjør størrelsen på lisensen og hvorvidt lisensordningen skal videreføres).

Den kulturelle globaliseringen som trussel mot allmennkringkastingen blir håndtert ved å fremheve det nasjonale på bekostning av det globale. Hvilke deler av de lokale aspektene som fremheves vil være påvirket av landets historie og tradisjoner, og den formen det lokale fremstilles innenfor vil igjen være påvirket av hvordan nasjonens historie og de nasjonale tradisjonene har manifestert seg i et tilgjengelig kulturelt legitimeringsrepertoar. For eksempel er et viktig argument i Norge at institusjonen skal spille en sentral rolle i å bevare og forvalte det nasjonale språket og den nasjonale kulturen, i møte med globaliseringstrykket.

Dette er et argument som står sterkere i Norge enn i Sverige, hvilket blant annet tilskrives at vi i Norge har to skriftspråk og at begge både er yngre og mindre enn det svenske. Svenskene ser derimot i større grad allmennkringkasting ut ifra et internasjonalt perspektiv i sitt legitimeringsarbeid, og argumenterer for at allmennkringkasterne skal representere et kvalitetsmessig viktig korrektiv, stilt overfor den globaliserte kommersielle medieindustriens kulturelle homogenisering. Dette kan fortolkes i lys av Sveriges tradisjoner for å orientere seg mot Europa, og et selvbylde som et av de mest innovative og progressive land i verden. En hovedkonklusjon fra studien av legitimeringen av allmennkringkasting i de to landene, er at man i Norge gjennomgående er mer nøktern og pragmatisk i legitimeringsretorikken, mens man i Sverige i større grad fokuserer på det prinsipielt viktige ved ideen, og at man i Norge i stor grad orienterer seg innad i det nasjonale mediemarkedet, mens man i Sverige posisjonerer seg mer aktivt i forhold til det internasjonale markedet (Larsen, 2011). En slik overordnet kontekstualisering av allmennkringkasting som idé og praksis, som er basert på en analyse av både det kulturpolitiske og institusjonelle legitimeringsarbeidet så vel som den offentlige debatten om temaet, representerer en bred kultursosiologisk tilnærming.

For å få tak i meningsproduksjonen rundt allmennkringkasting som idé og praksis, er man nødt til å analysere og sammenstille en rekke empiriske kontekster: man bør gjøre etnografiske studier av programavdelinger i institusjonene, tekstanalyser av institusjonelle og politiske dokumenter, intervjuundersøkelser med ansatte i allmennkringkasterinstitusjonene, i det offentlige kulturbyråkratiet og kulturpolitikere, i tillegg til analyser av meninger om allmennkringkasting i offentligheten (hvilket kan gjøres både gjennom analyser av den offentlige debatten og gjennom kvantitative spørreundersøkelser). Det er gjort studier av alle disse kontekstene, men metodetrianguleringen i de enkelte studiene er begrenset, og det er få forsøk på å sammenstille de ulike kontekstene i bredere analyser (for en presentasjon av den norske forskningen på allmennkringkasting, se Moe og Syvertsen, 2007; Larsen, 2011).

Meningsproduksjonen rundt allmennkringkasting som idé og praksis tilpasses sine sosiale omgivelser og legitimeres med dette som utgangspunkt. Meningsproduksjonen vil videre manifestere seg i ulike praksiser for hvordan man organiserer allmennkringkasterinstitusjonene, hvordan man regulerer allmennkringkasting innenfor nasjonale kulturpolitiske rammeverk, hvilke forventninger allmennkringkasterne møter i offentligheten og hvordan det faktiske programtilbudet blir sendt ut. De praksisene som etablerer seg, vil igjen påvirke de sosiale omgivelsene til allmennkringkasterinstitusjonene. Allmennkringkasting er et resultat og en avspeiling av sine sosiale omgivelser, samtidig som

den institusjonelle praksisen igjen er med på å opprettholde eller endre de samme omgivelsene.

Sosial endring og legitimering av offentlige institusjoner

Det vil være interessant å sammenstille forskningen på allmennkringkasting med studier av andre sentrale institusjoner som er preget av endring, og som er avhengig av legitimeringsarbeid relatert til både idé og praksis. Universitetet er et opplagt case, hvor økt byråkratisering, detaljstyring og kommersiell tankegang gjør at ideer og praksis tilpasses nye omgivelser. Og i en nordisk kontekst kan en også tenke seg Vinmonopolet som en interessant institusjon å se nærmere på fra et slikt perspektiv, da både EUs alkoholpolitiske lovverk og publikums krav om tilgjengelighet utgjør trusler mot monopolordningen.

Ytterligere et eksempel vil være å se på hvordan ideen om EU har utviklet seg historisk og blitt tilpasset nasjonale kontekster, og videre den kontinuerlige forhandlingen som pågår omkring hva EU skal og bør være innenfor og på tvers av nasjonalstatlige grenser. Da EU i dag står overfor store utfordringer, blant annet grunnet økte migrasjonsstrømmer, nasjonalistiske politiske partiers økte innflytelse og finanskrisens ujevne utslag blant medlemsstatene, pågår det et omfattende legitimeringsarbeid relatert til EUs relevans for håndteringen av slike utfordringer.

Videre kunne man sett på hvordan forhandlingene rundt implementeringen av nye EU-direktiv foregår, altså hvordan ideen om EU omsettes i praksis i de ulike medlemslandene. Et aktuelt eksempel kunne vært å se på hvordan datalagringsdirektivet har blitt mottatt og omsatt i ulike europeiske land. Om direktivet har møtt motstand blant politikere, i offentligheten og i sivilsamfunnet, og hvordan denne motstanden har artet seg, vil være et yndet case for å studere nasjonale variasjoner i dynamikken i det politiske liv, sivilsamfunnet og offentlighetens kommunikasjonsstruktur, så vel som meningsskapende prosesser, kulturelle tradisjoner og symbolske repertoarer på et mer generelt plan.

Med et bredt kultursosiologisk perspektiv kan man studere meningsproduksjonen rundt et hvilket som helst fenomen i det sosiale liv, men det er spesielt godt egnet til å studere tilpasning og legitimering av ideen og praksisen til institusjoner som står overfor store endringer i sine sosiale omgivelser, da endringene leder til både eksplisitte og implisitte forhandlinger om hvordan ideen og praksisen skal se ut. Altså en intensivert form for meningsproduksjon.

Felles for allmennkringkastingen, universitetet, Vinmonopolet og EU er at de er tunge institusjoner basert på velutviklede idémessig fundament, hvor endringer i omgivelsene gjør

at både ideene som institusjonene er tuftet på og de institusjonelle praksisene må reforhandles og tilpasses en ny kontekst. Til sammen handler dette om legitimering av institusjonenes fortsatte eksistens.

Bred kultursosiologi som teori og metode

En bred kultursosiologi kan hente inspirasjon fra det som Michael Burawoy (1998) omtaler som reflektiv vitenskap. Han lanserer dette som et alternativ til den positive vitenskapen, hvor den reflektive vitenskapen skal preges av intervensjon og dialog i møte med den verden som studeres (et ideal som ikke er fremmed for de som kjenner sin kritiske teori – de som ikke gjør det, kan f.eks. se Held, 1980). Burawoy lanserer så “extended case method” (ECM) som en metode basert på en reflektiv vitenskapsmodell. ECM egner seg for bred kultursosiologi, da den både er teoretisk motivert og prosessorientert. Men metoden er på den andre siden for teoretisk drevet – “[i]nstead of discovering grounded theory we elaborate existing theory” (Burawoy 1998: 16). Et viktig aspekt ved ECM er å søke å forkaste eller videreutvikle teori gjennom feltstudier. Dette er ideal som ikke trenger å styre en bred kultursosiologi (vi kan også gjøre studier hvor vi utvikler teori med utgangspunkt i lokal empiri, à la “grounded theory”, se Glaser og Strauss, 1967), men vi kan likevel hente inspirasjon fra ECMs insistering på at teori hjelper oss med å konstituere situert kunnskap til sosiale prosesser.

Språket vil være en naturlig del av studiet av mening. Vi må være opptatt av både hvordan det tilgjengelige språket brukes av aktørene vi studerer, og hvordan den måten de bruker språket på igjen kan være med på å endre det språket som er tilgjengelig til enhver tid.⁹ En slik dialektisk tenkning vil være til stede i enhver kultursosiologisk studie av meningsproduksjon. På et generelt plan kan vi angripe kultur slik Michael Schudson har beskrevet det:

[t]he study of culture is the study of what meanings are available for use in a given society from the wider range of possible meanings; the study of culture is equally the study of what meanings people choose and use from available meanings (Schudson, 1989: 159).

Videre vil hermeneutikkens vekselvirkning mellom del og helhet være sentralt. Som Geertz sier i *Den innfødtes synsvinkel*:¹⁰

Idet vi hopper frem og tilbake mellom helheten uttrykt gjennom delene som aktualiserer den og delene uttrykt gjennom helheten som motiverer dem, prøver vi med en slags intellektuell vedvarende bevegelse å omgjøre dem til forklaringer på hverandre (Geertz, 2001: 303).

Hermeneutikken forteller oss også at vi ikke kun må være opptatt av meningsdimensjonen ved det vi studerer, men også hvordan vi som forskere legger mening i våre analyser og fortolkninger. Vi må i analysene praktisere en dobbelhermeneutikk. I vår fortolkning av studieobjektene virkelighetsbeskrivelse har vi bruk for teori, både den kultursosiologiske teorien, den generelle sosiologiske teorien og den fagdisiplinært uavhengige feltspesifikke teorien. Samtidig må vi være bevisste på at de begrepene vi utvikler vil kunne spille tilbake på det fenomenet vi studerer og bli et første ordens begrep.

Mer komparativ forskning vil også styrke en bred kultursosiologi, da sammenligninger blant annet er egnet til å få frem variasjoner i hvordan ideer oversettes, tilpasses og legitimeres ulike kontekster og hvordan ideer omsettes i praksis. Dette kan være både synkrone og diakrone analyser, av kontekster fra verdensregioner, til land, landsdeler, kommuner eller mindre formaliserte geografiske grupperinger. Det historiske vil ofte være med som kontekstualiserende element, også i synkrone analyser. Valget av nivå og tilnærming vil følge av studieobjekt og forskningsspørsmål.

Veien videre

Med en velutviklet bred kultursosiologi vil vi stadig bevege oss mot en bredere og fyldigere forståelse av de kulturelle dimensjonene ved det sosiale livet. Dette vil hovedsakelig skje gjennom empirisk forskning. Men det trenger ikke å begrenses til forskning på ett og samme felt. Det kan like gjerne være forskning på sosiale prosesser, så som tilpasnings- og legitimeringsarbeid. Vi kan ha en teoretisk interesse av å studere disse prosessene, samtidig som vi gjennom studiene vil bidra med empiriske funn til den lokale forskningsfronten på det området vi studerer. Og jo flere tematiske fronter vi kan studere fra et slikt perspektiv, jo mer sofistikert teoretisk begrepsutvikling kan vi oppnå.

Som tidligere nevnt mener jeg at vi må arbeide mot en kombinasjon av de tre formene for fortolkende kultursosiologi som Spillman opererer med, eller snarere: vi må overskride en slik inndeling. Dette trenger ikke å være i én og samme studie, men vi vil få en bedre forståelse av sosiale fenomener om vi kombinerer alle disse nivåene. En lik kombinasjon vil i praksis peke mot metodetriangulering, hvor kvalitative metoder med vekt på fortolkning vil være de mest nærliggende. Dette vil i første rekke være etnografi, tekstanalyse og intervjuer. Men vi kan også ha nytte av kvantitative kartlegginger av meningsoppfattelse. Forskningen kan være teoretisk inspirert, men bør være empirisk drevet. Etter hvert som flere studier gjennomføres fra dette perspektivet, vil vi bevege oss mot et gradvis mer sofistikert

begrepsapparat for å fortolke og forstå de kulturelle dimensjonene ved det sosiale liv, noe som igjen gjør oss bedre rustet for videre empiriske arbeider.

Noter

¹ Se Collins (1994: kap. 3) for en presentasjon av den durkheimianske tradisjonen i sosiologi og sosialantropologi.

² Se Alexander (2008) for en diskusjon av Geertz' betydning for dagens (brede) kultursosiologi.

³ Den første versjonen av denne teksten ble publisert på fransk i 1998 (Alexander og Smith, 1998).

⁴ Se Stuart Hall (1973) for en av skolens kanoniske tekster.

⁵ Se for eksempel Bourdieu (1993).

⁶ Max Horkheimer og Theodor W. Adornos (1947) essay om kulturindustrien rammes også av en slik beskrivelse, men jeg forholder meg i første rekke til empiriske kultursosiologiske forskningstradisjoner i denne artikkelen.

⁷ For en diskusjon av NRKs strategi i møte med konkurransen fra TV2, se Trine Syvertsen (1997).

⁸ Dette skjedde i lovproposisjonen om kabelfjernsyn, hvor man omtaler allmennkringkasting som "[...] kringkasting som er under ei viss form for samfunnsmessig styring, mellom anna med krav om eit variert programtilbod som skal innehalda stoff av interesse for mange ulike grupper i samfunnet" (Ot.prop. nr. 53 (1987–1988): 10). Dette har Sigve Gramstad (1989: 10) påpekt.

⁹ Om vi velger diskursanalyse som metode, vil den kritiske diskursanalysen (Chouliaraki og Fairclough, 1999) ivareta en slik dialektikk.

¹⁰ Den originale publikasjonen er Geertz (1983).

Referanser

Alexander, J. (2008) 'Clifford Geertz and the Strong Program: The Human Sciences and Cultural Sociology', *Cultural Sociology*, 2(2): 157–168.

Alexander, J. og Smith, P. (1996) 'Review Essay: Durkheim's Religious Revival', *American Journal of Sociology*, 102(2): 585–592.

Alexander, J. og Smith, P. (1998) 'Sociologie culturelle ou sociologie de la culture? Un programme fort pour donner à la sociologie son second souffle', *Sociologie et Sociétés*, 30(1): 107–116.

Alexander, J. og Smith, P. (2003) 'The Strong Program in Cultural Sociology: Elements of a Structural Hermeneutics', i Alexander, J. (red.) *The Meanings of Social Life. A Cultural Sociology* (s. 11–26). Oxford: Oxford University Press.

Becker, H. (1984) *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press.

Bourdieu, P. (1992) *Les Règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*. Paris: Seuil.

Bourdieu, P. (1993) *The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*. Johnson, R. (red.). Cambridge: Polity Press.

Burawoy, M. (1998) 'The Extended Case Method', *Sociological Theory*, 16(1): 4–33.

Chouliaraki, L. og Fairclough, N. (1999) *Discourse in Late Modernity. Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Collins, R. (1994) *Four Sociological Traditions*. New York: Oxford University Press.

Dahl, H. F. (1999): *Hallo-hallo! Kringkasting i Norge 1920–1940*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Douglas, M. (1966) *Purity and Danger*. London: Routledge & Kegan Paul.

Durkheim, E. (1893) *De la division du travail social. Étude sur l'organisation des sociétés supérieures*. Paris: Felix Alcan.

Durkheim, E. (1895) *Les Règles de la méthode sociologique*. Paris: Felix Alcan.

Durkheim, E. (1897) *Le Suicide. Étude de sociologie*. Paris: Felix Alcan.

Durkheim, E. (1912) *Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie*. Paris: Felix Alcan.

Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Culture*. New York: Basic Books.

Geertz, C. (1983) *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. New York: Basic Books.

Geertz, C. (2001) "Fra den innfødtes synsvinkel": Om den antropologiske forståelsens egenart', i Lægreid, S. og Skogen, T. (red.) *Hermeneutisk lesebok* (s. 289–305). Oslo: Spartacus.

Giddens, A. (1984) *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.

Glaser, B. G. og Strauss, A. L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New Brunswick: Aldine Transaction.

Gramstad, S. (1989) *Kringkasting i folkets tjeneste*. Publikasjon nr. 17. Volda: Møre og Romsdal Distriktshøgskole.

Hall, S. (1973) 'Encoding and Decoding in the Television Discourse', Paper for *The Council of Europe Colloquy on "Training in the critical reading of televisual language"*. University of Leicester.

Held, D. (1980) *Introduction to Critical Theory. Horkheimer to Habermas*. Cambridge: Polity Press.

Horkheimer, M. og Adorno, T. W. (1947) *Dialektik der Aufklärung*. Amsterdam: Querido.

Lamont, M. og Thévenot, L. (2000) 'Introduction: Toward a Renewed Comparative Cultural Sociology', i Lamont, M. og Thévenot, L. (red.) *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States* (s. 1–22). Cambridge: Cambridge University Press.

Larsen, H. (2011) *Legitimering av allmennkringkasting i Norge og Sverige*. PhD-avhandling. Universitetet i Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

Moe, H. og Syvertsen, T. (2007) 'Media Institutions as a Research Field. Three Phases of Norwegian Broadcasting Research', *Nordicom Review*, Jubilee Issue: 149–167.

Ot.prop. nr. 53 (1987–1988): Lov om kabelsendinger. Oslo: Kultur- og vitskapsdepartementet.

Pooley, J. og Katz, E. (2008) 'Further Notes on Why American Sociology Abandoned Mass Communication Research', *Journal of Communication*, 58: 767–786.

Reed, I. og Alexander, J. (2009) 'Social Science as Reading and Performance. A Cultural-Sociological Understanding of Epistemology', *European Journal of Social Theory*, 12(1): 21–41.

Reith, J. (1924) *Broadcast over Britain*. London: Hodder & Stoughton.

Scannell, P. og Cardiff, D. (1991) *A Social History of British Broadcasting. Volume One 1922–1939. Serving the Nation*. Oxford: Basil Blackwell.

Schudson, M. (1989) 'How Culture Works. Perspectives from Media Studies on the Efficacy of Symbols', *Theory and Society*, 18: 153–180.

Slaatta, T. (2010) 'Norsk medieforskning i sosiologiens første år', *Sosiologi i dag*, 40(4): 5–31.

Solhjell, D. (1995) *Kunst-Norge: En sosiologisk studie av den norske kunstinstitusjonen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Spillman, L. (2002) 'Introduction: Culture and Cultural Sociology', i Spillman, L. (red.) *Cultural Sociology* (s. 1–15). Oxford: Blackwell Publishers.

Syvertsen, T. (1997) *Den store TV-krigen. Norsk allmennfjernsyn 1988–96*. Bergen: Fagbokforlaget.

Østbye, H. (2008) 'Mediesosiologi', i Korsnes, O. (red.) *Sosiologisk leksikon* (s. 189–190). Oslo: Universitetsforlaget.
